

Turinys

I	KAIP TAMPAMA NACISTU	5
II	PAKLŪSTANT HEYDRICHO VALIAI	14
III	REICHSVERAS IR RAUDONOJI ARMIJA	24
IV	AUSTRIJOS IR ČEKOSLOVAKIJOS OKUPACIJA	34
V	AKTYVUS ŠNIPINĖJIMAS	42
VI	ĮSIVERŽIMAS Į LENKIJĄ	50
VII	VENLO INCIDENTAS	63
VIII	SPROGIMO ALUDĖS RŪSYJE TYRIMAS	77
IX	HITLERIO PORTRETAS	88
X	OPERACIJA „JŪRŲ LIŪTAS“	92
XI	ŠAMOKSLAS PAGROBTI VINDZORO HERCOGĄ	102
XII	JAPONŲ IR LENKŲ ŠAMOKSLAS	117
XIII	SOVIETŲ ŽVALGYBOS NEUTRALIZAVIMAS	126
XIV	BROLIAI VIETINGHOFFAI	133
XV	RICHARDO SORGĖS BYLA	143
XVI	OTTO STRASSERIO PAIEŠKA	150
XVII	„AUKŠTUOMENĖS ŠNIPINĖJIMAS“	158
XVIII	RUDOLFO HESSO PASLAPTIS	166
XIX	KARAS SU RUSIJA	171
XX	VIENINGOS ŽVALGYBOS TARNYBOS KŪRIMAS	192

XXI	IŠVYKA Į OSLĄ	206
XXII	MŪSŲ TINKLO ŠVEDIJOJE PLĖTRA	215
XXIII	PERL HARBORO UŽKULISIAI	227
XXIV	KONKURENCIJA SU RIBBENTROPU	236
XXV	DEPARTAMENTO REORGANIZACIJA	244
XXVI	BAZĖ DANIJOJE	249
XXVII	JAPONIJA IR KINIJA	255
XXVIII	OPERACIJA „ZEPPELIN“	263
XXIX	„RAUDONOJI KAPELA“	277
XXX	HEYDRICHO NUŽUDYMAS	286
XXXI	TAIKOS PLANAI	297
XXXII	MÜLLERIS	312
XXXIII	MANO VILTYS ŽLUNGA	317
XXXIV	SANTYKIAI SU TURKIJA	328
XXXV	OPERACIJA „CICERONAS“	338
XXXVI	ADMIROLO CANARISO ŽLUGIMAS	346
XXXVII	SLAPTOSIOS TARNYBOS OPERACIJOS	359
XXXVIII	KONSULTACIJOS DĖL TAIKOS	373
XXXIX	HIMMLERIS IŠVENGIA SPRENDIMO	381
XL	DERYBOS SU GRAFU BERNADOTTE	386
XLI	MANO PASKUTINĖ MISIJA	397

XXXI

TAIKOS PLANAI

„Totali pergalė“ nebeįmanoma. Kliūtys derantis dėl taikos. Kariniai sluoksniai pasitiki mūsų sėkme. Susitikimas su Himmleriu. Dr. Kerstenas. Himmleris ir vokiečių taikos derybininkai. Aptariamasis mano planas. Būsimosios Europos metmenys. Himmleris sustiprina mano įgaliojimus.

1942 m. vasarą vykusiuose pokalbiuose su įvairių vyriausybės departamentų vadovais, įtakingais ekonomistais ir mokslo ekspertais, taip pat nuolat mane pasiekdavusioje slaptoje informacijoje pajusdavau tam tikras netikrumo nuotaikas. Mane labiausiai neramino Jungtinių Valstijų, kurios dar net neįsitraukė į karo veiksmus, pajėgumai ir Raudonosios armijos galia, kurių mūsų Vermachto vadai, pasitikėdami savo puolimo jėga ir strateginio bei taktinio vadovavimo pranašumu, vis dar smarkiai nuvertino. Nepakankamai atsižvelgta į milžinišką Rusijos lygumų teritoriją ir šalies klimatinės sąlygas. Nors buvome pasiekę pažangos mechanizuodami Vermachto dalinius, nuolat buvo pranešama apie techninius trūkumus. Pavyzdžiui, tankų vėžės nebuvo pakankamai plačios, jie dažnai klimpo purviniuose keliuose; jų judriosios dalys kraštutinio šalčio sąlygomis veikė netinkamai; labai dažnai buvo neįmanoma pasukti tankų bokštelių; iškilavo ir daug kitų ginkluotės tipų defektų.

Mūsų svarbiausios pramonės gamyklos, dar nepaveiktos totalinio karo padarinių, dirbo visu pajėgumu. Tuo metu vis dar buvome pasiekę svaiginančias aukštumas, ir nacistų vadai tikėjo, kad pergalė jau netoli. Tačiau jaučiau, kad man tai tikras lūžio taškas. Buvau priėjęs prie išvados, kad „totalinės pergalės“ ir vėlesnė „galutinės pergalės“ idėjos nebegali būti įgyvendintos. Tai privertė klausti savęs, kaip reikėtų informuoti mūsų vadus apie šiuos nemalonius faktus, nes šie griežtai atsisakė net pagalvoti, kad tokie dalykai galimi.

R. Brandtas – asmeninis H. Himmlerio referentas. Šioje ankstyvoje nuotraukoje būsimasis štandartenfiureris jamžintas su SS rotenfiurerio skiriamaisiais ženklais.

Dirbdamas savo darbą buvau priverstas suvokti, kad mūsų vadai realiai nesupranta, kokia padėtis užsienyje. Jų veiksmus lėmė vien jų pačių siauros politinės pažiūros. Užsienio reikalų ministerija nepadarė nieko, kad ši padėtis pasikeistų. Kai kurie tame departamente dirbę žmonės vertino padėtį taip kaip ir aš, tačiau jie neatliko jokio vaidmens formuojant politinę valią. Nė vienas iš jų neturėjo valios pereiti nuo faktų pripažinimo prie neišvengiamos išvados, kad galutinės pergalės idėja neįmanoma; dar rečiau jie galėjo apginti savo nuomonę prieš vadovybę.

Pradėjau rimtai mąstyti apie šią problemą ir suvokiau, kad kol reikas turi jėgų kautis, tol jis turės jėgų ir derėtis. Išties vis dar buvo laiko pasiekti kompromisą su mūsų priešais, tačiau reikėjo vis-

ką šaltai apskaičiuoti kaip brokeriams: geriau prarasti penkiasdešimt procentų, nei rizikuoti visišku bankrotu ir prarasti viską.

Tuo metu, 1942 m. rugpjūtį, mūsų duomenys rodė, kad Stalinas nepatenkintas Vakarų sąjungininkais. Atrodė, kad tai realistinis pagrindas imtis veiklos – tai patvirtino japonai: nepaisant Rytų fronte mūsų patirtų pralaimėjimų, jie vis dar manė, kad galimos derybos su Rusija dėl kompromiso.

Situacija 1942 m. virto varžybomis siekiant laimėti laiko. Britanija buvo pernelyg silpna, kad veiktų viena, ji laukė, kol ją pasieks amerikiečių strateginės medžiagos. Stalinas laukė ne vien medžiagų pristatymo, bet ir kol iš tikro bus palengvinta jo padėtis ir atidarytas antrasis frontas. Kol Vakarų sąjungininkai (visai nesvarbu, kokiais motyvais vadovaudamiesi) atidėliojo invaziją, atsirado puikus šansas vesti kompromisines derybas. Vokietijos galios persvara tuo metu būtų garantavusi puikią poziciją derėtis su abiem pusėmis. Tad buvo svarbu užmegzti ryšius su Rusija ir tuo pat metu pradėti derybas su Vakarais. Didėjanti konkurencija tarp sąjungininkų būtų sustiprinusi mūsų pozicijas. Tačiau tokio plano

reikėjo laikytis labai atsargiai, o turint omenyje Rusiją, mums kliudė ankstesni japonų mėginimai tarpininkauti, nes galėjome laisviau derėtis, kai nereikėdavo atsižvelgti į Japonijos interesus.

Tačiau buvo beprasmiška svarstyti derybų metodus, kol mūsų vadai dar nebuvo įsitikinę, jog privalome tai daryti. Gerai išmaniau Hitlerio ir Ribbentropo laikyseną, ir man atrodė, kad pastarasis buvo pagrindinė kliūtis. Deja, Hitleris juo taip pasitikėjo, kad buvo neįmanoma paveikti jo padėties. Göringas jau kuris laikas buvo atsidūręs nemalonėje. Buvo likęs vienintelis žmogus, tebeturintis pakankamai galios ir įtakos – tai buvo Himmleris. Aišku, tai, kad galėjau prie jo tiesiogiai priėti, buvo svarbus faktorius, nes jis buvo (ir iki pačios pabaigos liko) galingiausias režimo žmogus po Hitlerio. Dėl šių priežasčių pirmai progai pasitaikius pasiryžau išbandyti visas mano pareigų galimybes ir pamėginti pradėti planuoti derybas. Tačiau man teko susidoroti su darbo rutina, o svarbiausia man atrodė įgyvendinti dešimties punktų Saugumo tarnybos atnaujinimo programą.

1942 m. rugpjūčio pradžioje buvau iškviestas į Žytomyrą Ukrainoje, netoli Hitlerio vadavietės prie Vinicos, kaip įprasta, pristatyti savo ataskaitos Himmleriui. Pastarasis sau ir savo darbuotojams buvo rekvizavęs puikioje vietoje įsikūrusią karininkų rengimo mokyklą. Per dvi dienas ji buvo paversta viskuo aprūpinta lauko vadaviete. Čia buvo įrengtas trumpųjų bangų radijo ir telefono ryšys, kad jis visada galėtų susisiekti su tolimiausiomis Vokietijos okupuotomis teritorijomis. Jis galėjo naudotis ir visais kitais patogumais – čia buvo įrengtas net teniso kortas. Savo sunkiuoju vadovo automobiliu Himmleris kasdien buvo vežiojamas vadinamąja vienos krypties magistrale (*Rollbahn*). Ši magistralė jungė Žytomyrą su Vinica, kur Himmleris kasdien praleisdavo keletą valandų su Hitleriu.

Vieną rytą jis man paskambino iš Vinicos. Iš pradžių kalbėjausi su jo asmeniniu padėjėju, SS štandartenfiureriu Brandtu, su kuriuo labai gerai sutariau. Brandtas buvo nedidelio ūgio, neišvaizdus vyriškis, kuris savo išore ir gestais mėgdžiojo savo šeimnininką. Jis buvo vaikščiojanti enciklopedijų biblioteka, gyvoji Himmlerio užrašų knygelė ir darbščiausias jo palydos narys. Manau, kad jis buvo vienintelis žmogus, kuriuo Himmleris visiškai pasitikėjo.

Brandtas visada pradėdavo darbą septintą valandą ryto, visai nesvarbu, kelintą buvo atsigulęs. Jam užtekdavo trijų ar keturių valandų miego. Kai tik Himmleris ryte atsikeldavo ir nusiprausdavo, Brandtas nuskubėdavo pas jį apsikrovęs dokumentais ir bylomis, ir kol Himmleris skusdavosi, jis skaitydavo svarbiausius ryto laiškus. Visa tai buvo atliekama itin rimtai. Jei pasiekdavo blogos naujienos, Brandtas pranešdavo tardamas: „Atsiprašau, pone reichsfiureri“, taip perspėdamas Himmlerį, kad jis laikinai nutrauktų skutimosi procedūrą – ši atsargumo priemonė neleisdavo jam įsipjauti. Žinoma, Brandtas buvo svarbiausias. Jis buvo

savo šeiminko akys ir ausys, o būdas, kuriuo jis Himmleriui pateikdavo naujienas, turėdavo lemiamos reikšmės.

Tą ypatingą rytą Brandtas paklausė, kaip aš laikausi ir kaip man sekasi darbas. Iš dygaus pokalbio tono galėjau suprasti, kad prireiks tik kelių sekundžių, kol Himmleris perims iš jo ragelį. Taip ir buvo. Himmleris apipylė mane įvairiausiais klausimais. Jam buvo įprasta kalbantis telefonu pasitelkti įvairiausių rūšių kodinius žodžius ir vardus, kuriuos pats buvo sugalvojęs ir visiškai tiksliai atsimindavo. Jis galėdavo kalbėti, vartodamas vien tokius žodžius, o tai kartais sudarydavo sunkumų žmogui kitame laido gale. Kartą jis paklausė manęs:

– Ir ką gi veikia „Aukštoji apykaklė“?

Nors tuo metu buvau gana gerai susipažinęs su jo nomenklatūra, akimirką negalėjau suprasti, ką jis turi galvoje. Jis nekantraudamas paaiškino:

– Kaip ilgas rūšys, įėjimas į rūšį, žemyn į duobę, šachtą...

Tik tada prisiminiau, kad „Aukštąja apykakle“ vadintas Reichsbanko prezidentas Schachtas, visada nešiojęs drabužius su aukšta apykakle, o kitais atvejais buvo nurodoma į jo pavardę, kuri reiškė „šachtą“. Tačiau tą rytą atsiminiau visus kodinius žodžius, ir galų gale jis įsakė man atvykti į Žytomyrą ir atsivežti įvairių dokumentų.

Tą patį vakarą sėdau į Vermachto kurjerių traukinį, vežantį iš Berlyno į Varšuvą. Ten mane sužavėjo generalgubernatoriaus Franko, įsikūrusio karališkuose rūmuose, didingas svetingumas. Frankas užimdavo visus aukštuosius Vermachto, SS ir partijos vadovus, atvykusius pakeliui į ir iš fiurerio vadavietės rytuose. Manęs laukė pranešimas nuo Himmlerio. Jis norėjo, kad vieną dieną pailsėčiau Varšuvoje ir atsigaučiau po kelionės, o tada atskrisčiau specialiuoju kurjerių lėktuvu.

Franko rūmuose sutikau daug aukštųjų Vermachto karininkų, *Waffen SS* divizijų vadovų, vyresniųjų SS ir policijos vadų; man buvo įdomu ištirti visų šių žmonių nuomones. Apskritai jie buvo visiškai tikri dėl vokiečių tautos kovinės galios. Dėl to jie nė kiek neabejojo ir visi stengėsi pasiekti viską, ką sugebėjo, dirbdami su šimtaprocentiniu efektyvumu. Tai mane privertė dar labiau įsisąmoninti prisiimtos užduoties sunkumą. Visų šių svarbių pareigūnų pasitikėjimą savimi turėjo sustiprinti ir patvirtinti vadų nuomonės. Taip pat įdomu buvo tai, kad visi šie sluoksniai, galbūt dėl savo kilmės, viską vertino vien kariniu požiūriu. Jie tik miglotai suvokė slaptosios tarnybos prasmę. Jiems buvo būdingas Vokietijoje dominuojantis požiūris, kad slaptoji tarnyba – tai gana įdomus ir nuotaikingas užsiėmimas, tačiau jie beveik neįžvelgė jos svarbos vadovaujant karo veiksmams.

Kitą rytą nuskridau į Žytomyrą specialiuoju Himmlerio lėktuvu, kuris progai pasitaikius nusileido Varšuvoje. Skrydžio kapitonas buvo bavaras, daugelį metų

buvęs Himmlerio asmeniniu pilotu. Po kelių dienų jis vienas, nepaisydamas griežčiausių Himmlerio draudimų, nuskrido į Rusijos kaimą ir buvo žiauriausiu būdu nužudytas partizanų. Tačiau tą rytą jis nenujautė, koks likimas jo laukia.

Iš keturių variklių *Condoro* kabinos žvelgdamas į Lenkijos ir Rusijos lygumų platybes, tik retkarčiais išvysdavau karo žymių. Tai buvo lyg žaibo išdegtos juostos ant žemės veido, tačiau šimtus kilometrų į dešinę ir kairę šalis atrodė visiškai nepaliesta. Slegianti kaitra išdegino žemę, ir garų pilnas rūkas gaubė mus lyg didžiulis stiklo kupolas. Jokia kliūtis neužstojo horizonto, ir be perstojo ištisosmis valandomis gaudžiant varikliams, pradėjau suvokti, ką turi pasiekti mūsų kariai, kad užkariautų šią milžinišką teritoriją. Šen bei ten galima buvo išvysti dirbančius valstiečius. Visi jie buvo basi, o moterys galvas buvo apsiriusios spalvotomis skarelėmis. Tik nedaugelis iš jų atkreipė dėmesį į mūsų variklių gausmą.

Galų gale pasiekėme aerodromą, paskui galvotrūkčiais nurūkome į Žytomyrą vadovybės automobiliu. Aukštų medžių paunksmėje stovintys pastatai buvo balti ir karo nepalieti. Viskas atrodė nauja, kaip visada būdavo visose Himmlerio vadavietėse. Jam buvo ypač svarbu, kad su svečiais būtų kuo geriau elgiamasi. Man iš karto parodytas kambarys ir leista pasinaudoti dušu, paskui laukdamas pasišnekučiauvau su įvairiais adjutantais, ekspertais ir sekretoriais, kuriuos pažinojau. Visa tai dariau tikslingai, nes buvo svarbu pajusti ten tvyrančią atmosferą. Man nereikėjo prisistatyti iki pat vėlyvos popietės, tačiau atėjus laikui teko dar kartą viską atidėti. Tada manęs mandagiausiu tonu buvo paklausta, kiek ilgai galiu būti toli nuo Berlyno. Norėjau pasilikti laiko ir ramiai pabendrauti su Himmleriu, tad atsakiau, kad viena ar dvi dienos nesukeltų didelių nepatogumų.

Vakare mane pakvietė pietų. Iki pat paskutinių karo dienų Himmleris primygtinai reikalavo, kad jo svečiai pasirodytų su kelnėmis, baltais marškiniais ir lakuotais batais, o ne kareiviškais auliniais. Pasitiko mane labai draugiškai ir šiek tiek laiko skyrė nereikšmingam pasišnekučiamui, rūpestingai vengdamas minėti mano vizito tikslą, taip rodydamas savo mandagumą. Tai buvo viena iš jo taktinių gudrybių. Jis labai nuodugnai klausinėjo apie mano sveikatą, prasitarė, kad čia taip pat atvykęs dr. Kerstenas, kuris mielai apsiimtų mane gydyti, paklausė, ar dažnai bendrauju su Langbehnu ir t. t.

Per pietus jis kalbėjo apie įvairius mokslo klausimus ir papasakojo apie ekspediciją į Tibetą. Paskui pasakojo apie Indiją ir indų filosofiją. Taip priėjome prie temos, kurią jis ypač mėgo: jis man gyvai nupasakojo tyrimų apie Vokietijos raganų teismus rezultatus. Jis pareiškė, kad visa tai buvo siaubinga – tūkstančiai raganų buvo sudeginti viduramžiais. Buvo kvailai sunaikinta tiek daug puikaus vokiško kraujo. Tada jis pradėjo pulti Katalikų bažnyčią ir tuo pat metu Kalviną; dar man nespėjus susivokti, jis pradėjo diskutuoti apie Ispanijos inkviziciją ir primityviosios krikščionybės tikrąją prigimtį. Staiga jis paklausė:

– Tarp kitko, ką dabar veikia brangusis „Pranukas“ von Papanas? – ir paprašė, kad į ruošiamą ataskaitą įtraukčiau duomenis apie Turkiją.

Tad pietavome jausdami harmoningą ir malonią nuotaiką. Vėliau tą vakarą pasikalbėjau su dr. Kerstenu. Buvau jį sutikęs likus keliems mėnesiams iki Himmlerio pasiūlymo. Tai buvo įdomi ir jaudinanti asmenybė. Dėl sumanių rankų ir veikiausiai tam tikrų magnetinių galių jis gebėjo gydyti masažuodamas nervus. Jis pirštų galiukais užčiuopdavo nervų mazgus ir manipuliudamas jais pagerindavo kraujo cirkuliaciją, taip atnaujindamas visą nervų sistemą; jis galėjo per kelias minutes išgydyti galvos skausmus ir neuralgiją. Visą karo laikotarpį jis buvo nelyginant Himmlerio šešėlis, nes pastarasis manė, kad be Kersteno gydymo jis numirtų. Kersteno sistema turėjo puikiai veikti, nes galų gale Himmleris tapo visiškai nuo jo priklausomas. Tai, žinoma, lėmė didžiulę gydytojo įtaką paciento atžvilgiu.

Himmleris taip smarkiai pasitikėjo Kersteno gebėjimais, kad kiekvienam, kuriam buvo numatytos svarbios pareigos Trečiajame reiche, jis paskirdavo fizinės būklės tyrimą, kurį atlikdavo jo gydytojas; Kerstenas tvirtino, kad jis gali jausti kiekvieno žmogaus nervinių reakcijų ir nervinės energijos prigimtį, kartu įvertinti jo dvasines ir intelektines galias. Kartą Himmleris man pareiškė, kad Kerstenas apibūdino mane kaip labai jautrų tipą, labiausiai linkusį į intelektinę darbą. Aš niekada nesugebėčiau vadovauti veikiantiems daliniams, nes tam reiktų visai kitokių nervinių reakcijų, tačiau Kerstenas manė, kad užimdamas dabartines pareigas esu savo vietoje, o mano intelektualiniai gabumai leistų man užimti dar aukštesnius postus.

Kerstenas pas Himmlerį atvyko jau turėdamas labai gerą reputaciją – juos supažindino Vokietijos potašo sindikato generalinis direktorius dr. Augustas

H. Himmleris su savo nepamainomu gydytoju F. Kerstenu.

Diehmas. Tarp jo pacientų buvo pramonininkų iš viso pasaulio ir įvairių aukštas pareigas užimančių žmonių, tarp jų – Nyderlandų karalienė Vilhelmina. Turint tokią reputaciją, Kerstenui nebuvo sunku gerai sutarti su Himmleriu.

Iš pažiūros tai buvo geraširdis apkūnus žmogus, svėręs beveik 115 kilogramų. Niekada nebūčiau įtaręs, kad jo masyvių rankų pirštai tokie jautrūs. Jam buvo būdingas vienas gluminantis bruožas – neįprasti juodi ratilai aplink jo šviesiai mėlynų akių raineles, dėl to jo žvilgsnis atrodė keistai veriantis ir priminė roplį. Jis buvo savamokslis, iškilęs dėl ypatingo talento. Buvo fanatiškas nupigintų prekių ieškotojas, supirkinėjęs viską, ką tik galima įsigyti už mažesnę kainą, pavyzdžiui, turėjęs daugybę rankinių laikrodžių ir cigarečių degiklių. Apskritai jis buvo gero būdo ir mielas, nors tvirtino, kad jam dažnai sunku tokiam būti. Jis turėjo daug priešų – kai kurie jam pavydėjo, o kiti ėmė jam priešintis dėl užkulisinių intrigų, nors jis negalėjo nei pasipelnyti iš savo planų, nei neleisti kitiems įsipainioti į savo projektus. Kai kurie žmonės net įtarė, jog jis esąs britų agentas. Kartą pasiteiravau apie tai Himmlerio.

– Gerasis Dieve! – atsiliepė jis, – negi tas storasis bičiulis? Jis pernelyg geraširdis; niekad nepatikėčiau, kad jis gali man pakenkti. Turime leisti jam pasiimti savo egoizmo. Visi kenčia nuo jo vienokios ar kitokios formos. Jei nori tyrinėti, kodėl taip yra, gali tuo užsiimti, tačiau jei gali, stenkis jo nenuliūdinti.

Kerstenas visada žinodavo, kaip išnaudoti Himmlerį savo naudai. Jis galėdavo nesunkiai išsikapanoti iš visų sunkumų. Paprastai aplink jį susidarydavo tiek daug painiavos, kad niekada nežinojai, su kuo turi reikalą. Tačiau jei jo nebūtų rėmęs Himmleris, tai Kaltenbrunneris ir Mülleris būtų greitai sužlugdę tiek jį, tiek Langbehną dar 1943-aisiais ar vėliausiai 1944 m.

Bet sugrįžkime prie anos 1942 m. rugpjūčio nakties: po ilgo pokalbio buvau visiškai tikras, kad Kerstenas ne tik sutiko su mano mintimis apie kompromisinę taiką, bet ir entuziastingai jas parėmė. Jis visiškai pritarė mano planams ir buvo linkęs panaudoti visą savo įtaką Himmleriui, kad man būtų leista veikti. Jis mane užtikrino, kad galiu daug pasiekti dirbdamas su Himmleriu, kuris apie mane labai palankiai atsiliepė. Galų gale įgijau pirmą aktyvų savo planų rėmėją.

Paskui Kerstenas prakalbo apie savo paties sunkumus. Jam reikėjo apsaugos nuo priešiškojo Müllerio, ir aš pažadėjau jam savo paramą. Kai anksti ryte nuėjau miegoti, negalėjau užmigti. Mano mintys nuolat grįždavo prie klausimo, kaip galėčiau savo idėjomis įtikinti Himmlerį.

Kitą rytą netikėtai buvau iškviestas pas Himmlerį. Jis planavo po pietų vykti į Vinicą ir norėjo, kad jį prieš kelionę informuočiau apie dabartinę Kinijos–Japonijos taikos derybų būklę. Tai užėmė visą rytą. Jau buvau beveik parėmęs savo santrauką, kai Himmleris staiga pakeitė temą ir pareiškė, kad jam

džiugu, jog susidraugavau su Kerstenu, ir paragino pagerinti savo santykius su Langbehnu.

Man pasirodė, kad atėjo laikas iškelti labiausiai mane neraminantį klausimą. Himmleris jau turėjo pastebėti, kad apie kažką mąstau, nes staiga man pasakė:

– Atrodai toks rimtas – gal nesveikuoji?

– Priešingai, pone reichsfiureri, – atsakiau, – dr. Kersteno gydymas mane labai sustiprino. Žinau, kaip mažai turite laiko, tačiau svarbiausia mano ataskaitos dalis – ne portfelyje (jis beveik tuščias), ji – galvoje. Tačiau negaliu pradėti kalbėti, kol nebūsiu tikras, kad turite pakankamai laiko ramiai išklausti.

Himmleris kaip visada pasidarė įtarus ir šiek tiek nervinosi.

– Kas nors nemalonaus? Kažkas asmeniško? – klausinėjo jis.

– Nieko panašaus, pone reichsfiureri. Tiesiog noriu jums atskleisti dalyką, kuriam reikėtų svarbiausio ir sunkiausio sprendimo.

Tuo metu buvo iškviestas Brandtas, ir Himmleris padiktavo tam tikrus nurodymus bei kelias direktyvas, atidėjo kelis paskyrimus ir konferencijas. Tada pakvietė mane papietauti su savo adjutantais bei sekretorėmis ir paprašė, kad pasiroščiau pas jį vėl atvykti 16 valandą. Norėdamas įgyvendinti šį susitarimą, jis atidėjo savo kelionę į Vinicą.

Kol valgėme, sąmoningai nusprendžiau susilaikyti, ir pastebėjau, kad Himmlerio smalsumas vis augo. Prie pietų stalo susirinko keli aukšti Vermachto ir SS vadai, ir Himmleris atrodė itin linksmas ir draugiškas. Jis mokėdavo persikūnyti taip lengvai, kaip pakeisti uniformą – galėjo būti tiek šaltas administratorius, tiek įdomus ir malonus šeimnininkas.

Po pietų Himmleris atsiprašė ir dingo kartu su savo „šešėliu“ Brandtu. Maždaug po pusvalandžio buvau iškviestas į jo darbo kabinetą. Jis pakilo nuo stalo, kas retai pasitaikydavo, ir paklausė, ar norėčiau ko nors išgerti, paskui pakvietė mane sėstis kartu su juo ir užsidegė cigarą – kas irgi buvo jam nebūdinga.

– Taigi, pradėkime, – pasakė jis džiugiu balsu.

Paprašiau jo leidimo pradėti nuo platesnio nei įprasta konteksto, nes dalykas, kurį norėjau iškelti, buvo gana plačios prigimties. Jis linktelėjo.

– Žinote, pone reichsfiureri, – pradėjau aš, – kad atlikau lemiamus praktikos darbus Diuseldorfe. Tenyškščio teismo pirmininkas kartą paprašė manęs parengti nuosprendžio projektą; darbo apimtis buvo milžiniška ir aš jį tol atidėliočiau, kol galų gale turėjau užbaigti darbą per dvi ar tris dienas. Taigi kitą rytą man buvo nurodyta prisistatyti pirmininkui. Pirmiausia jis man tarė: „Esu tikras, kad jums patiktų cigaras.“ Šioje pastaboje slypėjo ironiška potekstė, nes vokiečių kalboje ji turi dvi prasmes: „užrūkyti cigarą“ reiškia „be gailesčio sukirsti“.

Atsakydamas Himmleris pirmą kartą nusišypsojo, paspaudė skambutį ir nurodė pasiuntiniui atnešti man gerą cigarą. Kai ėmiau protestuoti, jis šypsodamasis paklausė:

– Nejaugi nori to, kurį siūlė teismo pirmininkas?

Aš tęsiau:

– Pirmininkas pasakė, kad su mano ataskaita susiję du geri dalykai. Pirmas, aš nevelavau ją pristatyti. Antra, kadangi man visiškai nepavyko suvokti dalyko, apie kurį rašiau, jis galėjo pasinaudoti proga ir duoti man patarimą, kurį, kaip jis tikisi, atsiminsiu visą likusį gyvenimą. Jis pasakė, kad peržvelgdamas tardymo medžiagą pastebėjo tris ar keturis punktus, kurie galėjo lemti kitokias išvadas, ir paklausė, kodėl neatsižvelgiau į šias alternatyvas rengdamas projektą. Taip pat paklausė, kodėl nepateikiau alternatyvaus sprendimo, užuot atkakliai laikęsis to paties argumento? Pasak jo, vėliau dažnai susidursiu su ištis labai sunkiomis problemomis, ir tada bus verta pagalvoti apie šiuos jo žodžius: niekada nepamiršk, kad įmanomi alternatyvūs sprendimai. „Tegul šie žodžiai tampa tavo gyvenimo esminiais principais“, – sakė jis. – Žiūrėdamas Himmleriui tiesiai į akis, kalbėjau toliau: – Taigi, kaip matote, pone reichsfiureri, niekada nepamiršau šio patarimo, kurį davė labai išmintingas žmogus. Ar galėčiau būti toks įžūlus ir užduoti jums klausimą: kuriame savo darbatalio stalčiuje laikote alternatyvų sprendimą, kaip reikėtų užbaigti šį karą?

Staiga nutilau, ir tylu buvo visą minutę. Himmleris sėdėjo prieš mane visiškai apstulbęs. Jis negalėjo nesuprasti mano įžanginių pastabų ir turėjo gana greitai suvokti, kur link aš suku. Pamažu jis atgavo savitvardą. Galų gale prabilo, iš pradžių švelniu balsu, paskui kalbėjo vis garsiau, kol ėmė beveik rėkti ant manęs:

– Ar išprotėjai? Tu tiesiog persidirbai. Gal man tučiuojau tau suteikti penkias savaites atostogų? Bet kuriuo atveju, kaip tu drįsti šitaip su manimi kalbėti?!

Likau visiškai ramus. Laukiau, kol jo jaudulys nuslūgs, paskui, nutaisęs nešališką toną, pareiškiau:

– Pone reichsfiureri, žinojau, kad taip reaguosite. Išties pamaniau, kad viskas galėtų būti dar blogiau. Bet norėčiau, kad susimąstytumėt, jog net toks didis žmogus kaip Bismarckas, būdamas savo galios viršūnėje, visada turėdavo galvoje alternatyvų sprendimą; o toks sprendimas įmanomas tik tada, kai galima laisvai rinktis, ką daryti. Šiandien Vokietija vis dar išgyvena savo galios zenitą. Šiandien vis dar esame tokioje padėtyje, kai galime derėtis – mūsų galia priverčia mūsų priešininkus siekti su mumis kompromiso.

Bendrais bruožais apibūdinau jam pasaulinį jėgų santykį, koks jis man tada atrodė. Man toliau kalbant jis tapo pastebimai ramesnis. Jį paveikė mano pasitikėjimas savimi. Klausydamasis mano pastabų, jis atrodė vis labiau susidomėjęs. Visą laiką man kalbant jis linksėjo. Per pusantrą valandos, kiek truko mano

pasisakymas, jis pertraukė mane vos kelis kartus, ir aš galėjau pakartoti savo klausimą kiek kitu tonu:

– Taigi, pone reichsfiureri, jums jau aiškus mano motyvas, kai paklausiau pačioje pradžioje: kuriame stalčiuje slepiate alternatyvų pasiūlymą, kaip užbaigti karą?

Jis ūmai atsistojo ir ėmė žingsniuoti po kambarį pirmyn ir atgal. Staiga stabtelėjo ir tarė:

– Kol fiureriui patarinėja tas idiotas Ribbentropas, to neįmanoma padaryti.

Iškart atsakiau, kad, be abejo, Ribbentropui reiks pasitraukti.

– Jis visą laiką kaunasi su reichsmaršalu (turėjau omenyje Göringą), ir jei kas nors nori būti Burgundijos hercogu, tegul Ribbentropas tampa Brabanto hercogu.

Himmleris suprato pokštą ir už mano žodžių slypinčią rimtą prasmę. Jis nuėjo prie savo stalo ir atsivertė Brockhauso atlaso didžiulį žemėlapi. Kelias minutes įdėmiai jį studijavo. Aš irgi iš mandagumo pakilau, o jis pakvietė mane priesti prie stalo.

– Kaip tavo idėjos būtų praktiškai įgyvendintos? – pasiteiravo jis. – Manau, kad pervertini Rusijos galią, tačiau mane išties neramina, kas gali nutikti, kai tikrai įsitrauks dar ir amerikiečių karo pramonė. Kaip, kaipgi mes su tuo susidorosime? Užimdamas dabartinį postą, turėčiau tam tikrų galimybių paveikti Hitlerį. Netgi galėčiau priversti jį atsisakyti Ribbentropo, jei tik būčiau tikras dėl Bormanno paramos. Tačiau negalime leisti, kad Bormannas sužinotų apie mūsų planus. Jis sujauks visą sumanymą arba pateiks jį kaip kompromisą su Stalinu. Niekada neturime leisti, kad taip nutiktų.

Jis kalbėjo lyg sau pačiam, kramsnodamas nykštį ir vis sukinėdamas gyvatės formos žiedą – tai buvo ženklas, kad jis iš tikro susikaupęs. Pažvelgęs į mane klausiančiu žvilgsniu, jis pasiteiravo:

– Ar sugebėtum tuojau pat išjudinti visą šį procesą, kartu neleisdamas mūsų priešams aiškinti, kad tai mūsų silpnumo ženklas?

Užtikrinau jį, kad sugebėčiau.

– Tai puiku. Bet kaip užtikrinsi, kad visas šis reikalas neatsisuktų į mus bumerangu? Kas bus, jei tai sustiprins Vakarų valstybių ryžtą siekti susivienijimo su Rytiais?

Atsakiau:

– Priešingai, pone reichsfiureri, jei derybos bus pradėtos teisinga kryptimi, tai padės mums išvengti netikėtumų.

– Gerai, – linktelėjo Himmleris, – tada kaip tiksliai ketini veikti?

Atsakiau, kad tokių operacijų niekada negalima vykdyti įprastinės diplomatinės oficialiais kanalais, jos turėtų būti įgyvendinamos pasitelkiant slaptosios

SS reichsfiureris vienoje iš savo vadaviečių Ukrainoje.

tarnybos politinį skyrių. Tada nesėkmės atveju galima būtų oficialiai pareikšti nepasitikėjimą ir atleisti tiesiogiai susijusius asmenis. Kita vertus, kitai derybininkų pusei būtų svarbu žinoti, kad asmuo, su kuriuo jie tariasi, yra įgijęs tikrus įgaliojimus. Jei Himmleris būtų pasirengęs paskirti tokį asmenį ir tuo pat metu pažadėtų iki 1942 m. Kalėdų atsikratyti Ribbentropo, aš imčiausi megzti kontaktus su Vakarų valstybėmis. Ribbentropo pašalinimas parodytų jiems, kad papūtė nauji vėjai ir kad mūsų planas gali remtis reikšminga parama. Tuo pat metu gandai apie naują užsienio reikalų ministrą, besilaikantį labiau taikdariškos politikos, dar labiau sustiprintų mano pozicijas.

Čia Himmleris mane pertraukė:

– Galbūt būtų nebloga mintis vėl iškasti „Pranuką“ [*Fränzchen*]? – jis turėjo galvoje Franzą von Papeną, tuometinį mūsų ambasadorių Turkijoje. Tada papurtė galvą: – Ne, apie tai šįkart pamirškime. Man reikės atidžiau ištirti visas galimybes. Ar tikrai manai, kad užsienio reikalų ministro pakeitimas būtų pakanamas ženklas, rodantis, kad iš mūsų pusės keičiama politika? Atsakiau, jog esu tuo įsitikinęs.

Apskritai atrodė, kad Himmleris pritaria mano planui. Jis to nepasakė daugybe žodžių, tačiau ir toliau pritardamas linksėjo. Paskui apsisuko ir patyrinėjo Europos žemėlapi. Po trumpos pauzės jis tarė:

– Iki šiol tu tik aiškinai apie tokio alternatyvaus sprendimo būtinybę ir būdus, kaip visa tai išjudinti. Dabar pakalbėkime apie konkretų pagrindą, kuriuo remiantis įmanoma pasiekti tokį kompromisą.

Atsakaiu jam atsargiai:

– Na, tai dalykai, kurie, kaip manau, turėtų būti padėti jūsų darbatalio stalčiuje, pone reichsfiureri.

Tuo metu jis buvo nusiteikęs labai draugiškai, ir geranoriškai priėmė mano pastabą.

– Na gerai, tada pradėkime nuo britų, – tarė jis.

– Gerai, – atsakaiu, – iš mano turimos informacijos atrodo, jog britai reikalauš, kad mes pasitrauktume bent jau iš šiaurinės Prancūzijos. Jie niekada nepakęš, kad vokiečių jūrų laivyno artilerija būtų sutelkta Kalė pakrantėje.

– Tad tu netiki didžiuoju aljansu su mums broliška tauta?

– Bent jau artimiausioje ateityje tikrai ne, – atsakaiu. – Nuo karo būsenos iki didžiojo aljanso veda labai ilgas taikos derybų kelias.

Himmleris linktelėjo:

– Na gerai, o ką pasakytum apie germaniškuosius regionus, tokius kaip Olandija ir Belgija?

– Jie turėtų tapti derybų objektais, – atšoviau. – Tačiau manau, kad turėsime atkurti ankstesnę šių teritorijų statusą. Vis dėlto, jei norėtumėte ką nors išsaugoti iš pagarbos savo rasinei politikai, tada tuos, kurie pasirodytų ištikimi mūsų pažiūroms, galima būtų perkelti į Vokietiją.

Himmleris nervingai braižė žemėlapi žaliu pieštuku ir jau buvo pažymėjęs Olandiją, Belgijos ir šiaurinės Prancūzijos dalis kaip derybų objektus.

– Nejaugi ir Prancūzija?

– Pone reichsfiureri, – atkirtau, – aš mąstau apie sprendimą, kuriuo siekiama Vokietijos ir Prancūzijos interesų ekonominės integracijos. Prancūzijai turi būti sugrąžintas politinis orumas, tačiau Vokietija ir Prancūzija neišvengiamai trauks viena kitą, ir prancūzai su jų kolonijinėmis valdomis suteiks Vokietijai milžiniškų pranašumų. Tad nereikia savo veiksmų apriboti doktriniškais išankstinėmis nuostatomis arba politiniu apmaudu. Pavyzdžiui, atkreipkime dėmesį į Elzasą – aš pats esu iš Sarbriukeno ir žinau, kaip neteisėtai elgėsi Prancūzija, mėginusi po Versalio sutarties pagrobti Saro kraštą.

Himmleris pakėlė galvą ir paprieštaravo:

– Tačiau juk Elzase esama daug vokiško kraujo, kurio beveik visai nepalietė prancūzų kultūra. Atsakaiu, kad šis dalykas galėtų likti atviras kaip tolesnių

derybų objektas, tačiau jei Elzasas kada nors būtų grąžintas Prancūzijai kaip kompensacija, tarp dviejų tautų turėtų būti plėtojami artimesnio ekonominio bendradarbiavimo santykiai.

Himmleris nenoromis apibrėžė žalią pusratį aplink Prancūziją. Paskui dar kartą klausiančiu žvilgsniu pasižiūrėjo į mane:

– Ar tiki, kad toks sprendimas patenkintų britus?

Atsakaiu, jog negaliu nuspėti Britanijos vyriausybės laikysenos, tačiau manau, kad jie galėtų laikyti tokį sprendimą svarstytinu. Jų pagrindinis interesas turbūt būtų susijęs su pavidalu, kurį turėtų įgyti naujoji Europa.

Himmleris mane šioje vietoje pertraukė:

– Gerai, palikime tai...

Tada jo akių tiriantis žvilgsnis sustojo ties Šveicarija. Jis baksnojo ją savo žaliuoju pieštuku.

– Pone, palikite Šveicariją ramybėje, – greitai ištariau. – Jos konstitucija galėtų būti puikus pavyzdys naujai Europai. Mums reikės Šveicarijos ir kaip tilto į Vakarų, ir kaip verslo bei valiutinių operacijų centro.

Himmleris atsisuko į Italiją. Jis ilgai spoksojo tiesiai prieš save, kol sulemenė:

– Taip, taip... Mussolinis... Mes negalime palikti Šiaurės Italijos pramoninio regiono...

Atsakaiu, kad esu įsitikinęs, jog šiaurinės Italijos ir Vokietijos pramonė galėtų itin puikiai viena kitą papildyti, bet nemanau, kad Italija galėtų prarasti kokią nors savo teritorijos dalį.

– Ji turės atsisakyti savo kolonijinių svajonių bet kokio kompromiso dėl taikos atveju.

Himmleris vėl sulinksėjo lyg Buda.

– Gerai, negalėčiau tvirtinti, kad dėl šiaurinės Italijos man jau viskas aišku. – Tuomet jis peršoko į Austriją ir ryžtingu balsu tarė: – Bet ji tikrai lieka mums.

Atsakaiu:

– Žinoma, esu tikras, kad niekas dėl to neprieštaraus.

– Gerai, o kaip su Čekoslovakija?

– Sudetų teritorijos liks susietos su reichu politiniais ir administraciniais ryšiais. Čekiją ir Slovakiją valdytų autonomiškos vyriausybės, kurios būtų ekonomiškai integruotos į reichą. Manau, kad visa tai turėtų būti taikoma ir visai Pietryčių Europai – Kroatijai, Serbijai, Bulgarijai, Graikijai ir Rumunijai.

Iš pradžių Himmleris nesutiko, tačiau pasiginčijęs patvirtino, kad šiuos kraštus bet koku atveju vargu ar pavyktų integruoti į naujosios Europos struktūrą. Man tai aiškinant, jis pertraukė:

– Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje tai vėl pavirstų ekonominėmis varžybomis su Didžiąja Britanija ir vėl atgytų senosios įtampos.

– Pone reichsfiureri, – atkirtau, – negalvokime apie įtampas, kurios galbūt iškils ateityje. Pirmiausiai pašalinkime esamas įtampas, kurios neleidžia formuoti naujosios Europos; taip galėsime rasti pagrindą kompromisiniam sprendimui ir užbaigti karą.

Žemėlapyje jis staigiai peršoko prie Lenkijos ir sušuko:

– Tačiau lenkai turi mums dirbti!

Atsakiau:

– Turime sukurti sąlygas, kad kiekvienas sutiktų bendradarbiauti laisva valia. Visi sėdime toje pačioje valtyje, ir nesugebantis irkluoti bus paskandintas.

Himmleris perėjo prie Baltijos šalių:

– Čia reikia sukurti erdvę Suomijos ekspansijai – tačiau suomiai protingi žmonės ir šis šiaurinis pakraštys nekels man jokio galvos skausmo. – Jis vėl pažvelgė į mane: – O kaipgi dėl Rusijos?

– Turime palaukti ir stebėti, – atsakiau.

Gana ilgai tylėjome. Paskui prabilo Himmleris:

– Jei teisingai tave suprantu, tavo siūlomas pagrindas kompromisinei taikai iš tikrųjų reiškia Didžiojo Vokietijos reicho išsaugojimą apytikriai apsiribojant 1939 m. rugsėjo 1 d. teritorija.

– Bendrai paėmus, taip.

– Ar turime išnaudoti visus teritorinius laimėjimus, kad galėtume dėl jų derėtis? – paklausė Himmleris.

O aš dar sykį patvirtinau:

– Taip.

Toliau kalbėjau, kad pertvarkytos Europos branduolys, Didysis Vokietijos reichas, galės su atnaujinta energija griebtis socialinių problemų, suderindamas privačią iniciatyvą su vadovavimu ir planavimu.

– Manau, kad norint sukurti naująją Europą, reiks pažaboti nacionalistines tendencijas; tačiau ekspertai turės nuodugnai išnagrinėti visas šias problemas. Kad galėtume išjudinti šį reikalą, pone reichsfiureri, mums reikės siekti kompromiso, kol vis dar esame savo galios viršūnėje. Jei būtų pasiekta tokia kompromisinė taika, ji būtų tinkamas pagrindas, kuriuo remdamiesi galėtume spręsti konfliktą su Rytais. Jau šiuo metu kaunamės dviem frontais, ir kai tik visu pajėgumu įsitrauks JAV, svarstyklės smarkiai pakryps ne mūsų pusėn.

Priminiau jam Lavalio žodžius, pasakytus fiureriui: „Pone Hitleri, jūs vadovaujate didžiuliam karui, kad pastatytumėte naująją Europą. Tačiau pirmiausia turėtumėte pastatyti naująją Europą, kad galėtumėte vadovauti didžiuliam karui.“

Himmleris nusišypsojo.

– Taip, taip, taip, – sumurmėjo jis, – tas Lavalis jau darosi pernelyg gudrus; ar skaitysime jo pavardę iš vieno, ar iš kito galo, ji vis tokia pat – *Laval*.

Buvo jau trečia valanda ryto. Himmleris pastebėjo, kad aš jau pervargęs ir staigiai nutraukė pokalbį:

– Puiku. Aš labai patenkintas, kad galėjome taip išsamiai apsikeisti nuomonėmis. Pritariu tavo planui, tačiau su tokia išlyga: jei padarysi rimtą klaidą savo parengiamuosiuose darbuose, išmesiu tave lauk kaip įkaitintą žariją. Žinoma, dar reikės įsitikinti, ar man pavyks iki Kalėdų įtikinti Hitlerį.

Skaitytojui bus sunku suvokti, kiek daug šis pokalbis man reikė 1942 m. rugpjūtį. Himmleris man suteikė visus įgaliojimus veikti. Tačiau tuo metu nesuvočiau, kad tokį sprendimą vėliau galėjo veikti veiksniai, kurių negalėjau kontroliuoti, o jo charakteris buvo toks nepastovus, kad šios įtakos galėjo pakreipti net ir geriausias norus priešinga linkme. Bet koku atveju tą naktį prieš man išeinant jis davė garbės žodį, kad iki Kalėdų Ribbentropas jau bus pašalintas iš pareigų.

Nuo šiol visos mano mintys ir pastangos buvo sutelktos siekiant išvesti Vokietiją iš dabartinės situacijos su minimaliais teritoriniais praradimais. Tebebuvo idealistas ir tvirtai tikėjau, kad man pasiseks. Tačiau nuo šio momento prasidėjo ilgas ir netolygus nusivylimų kelias, kurį pajvairindavo nuolat vis blykstelintys atgijusios vilties laikotarpiai. Kartais būdavau įsitikinęs, kad tvirtai kontroliuoju situaciją. Tačiau galų gale buvau priverstas suvokti, kad buvau tik mažas sraigtelis didžiulėje istorinio proceso mašinoje. Išties negalėjau padaryti nieko daugiau, tik sukurti savo uždaroje orbitoje.